

עין משפט‏
נר מצוה

מזח א מיי פ"ח מהל' רות' הלכה ה סגמ עשין עו:

מט ב מיי פ"ה מהל' תשונה הל' א ופ"ו כל הפרק ע"ש:

ג ג מיי פ"ה מהל' רות' הלכה ט:

נא ד מיי שס הל' ח: נב הו מיי שס פ"ו הלכה ו:

רבינו חננאל

רבינו חננאל

עולות שעתיד שלמה בנך להקריב על גבי המזבח. תניא רבי אלעזר בן יעקב אומר מקלט מקלט היה כתוב על פרשת דרכים כדי שיכיר הרוצח ויפנה לשם שנאמר תכין לך הדרך. עשה הכנה לדרך: מרשעים יצא רשע. כגון אחד שהרג בשוגג ואחד שהרג במזיד ואין בהן עדים זימנם הקב"ה למקום אחד זה שהרג במזיד ישב תחת הסולם וזה שהרג שוגג היה יורד מן הסולם נפל עליו והרגו זה שהרג במזיד נהרג וזה שהרג בשוגג גולה: מן התורה ומן הנביאים וכן הכתובים בדרך שאדם רוצה לילך שם מוליכין אותו. מן התורה דכתיב לא תלך עמהם כיון שרצה נאמר לו קום לך אתם. מן הנביאים אני ה' אלהיך מלמדך להועיל מדריכך בדרך תלך. מן הכתובים אם ללצים הוא יליץ ולענוים יתן חן: ולו אין משפט מות בגואל [הדם] שמצא הרוצח והרגו הכתוב מדבר. [ודבריו] [וידבריו] אליו דברים הראויין לו אומרין להן אל תנהגו בו מנהג הרצחנים בשגגה בא לידו. א"ר אלעזר עיר שרובה רצחנין אינה קולטת שנאמר ודבר באזני זקני העיר ההיא את דבריו ולא שהשוו דבריהם לדבריה. וכן עיר שאין בה זקנים אינה קולטת ואין נעשה בה בן סורר ומורה. וכן אינה מביאה עגלה ערופה דבעינא בה זקני העיר ההיא וליכא. מפני מה נאמר פרשת רצחנים בלשון

הנהגות וצינונים

אן נ"א רב הונא (גליון): **ב**ן ליתא בראשונים וכת"י ודפרי", והוסיפוהו בד' אמ"ד מן העי" (ד"ס): **ג**א [צ"ל בי לא שונא הוא לון (גליון) כ"ה במראה כהן (מובא בתורה אור השלם אות ט): **ד**7 יש להוסיף העיר ההיא, וכן בסמוך (חשק שלמה, וכ"ה בכת"י): **ה** בעי"י נוסף ש"ל: **ו**1 נדצ"ל בגואל הדם הוא דכתיב (ב"ש): **ז**1 "הרבה" צ"ל בתחילת הדבור קודם "דבריהם" (ערוך לנו, וכ"מ בריטב"א), או צ"ל לפני תיבות "על ידי" (רש"ש): **ח**1 בכת"י נוסף **ונם א"ל אחת וגו':** **ט**1 רש"א **דא"ב** (גליון): **י**1 יש להוסיף בפרק (רש"ש): **כ**1 נדצ"ל דמצי לקיומי קרא מקיימי (ב"ש):

ה ויאמר אלהים אל בלעם לא תלך עמהם לא תאר את העם כי כרוף הוא: [במדבר כב, יב] **ו**1 ויבא אלהים אל בלעם לילה ויאמר לו אם לקרא לך באו האנשים קום לך אתם ואף את הדבר אשר אדבר אליך אתו תעשה: [במדבר כב, כ] **ז**1 כה אמר יי גאלך קדוש ישראל אני יי אלהיך מלמדך להועיל מדריכך בדרך תלך: [ישעיה פת, יז] **ח**1 אם ללצים הוא יליץ ולענוים יתן חן: [משלי ג, לד] **ט**1 פן ירדה גאל הדם אחרי הרצח כי יתם לבבו והשיגו כי ירבה הדרך והקשו נפש ולו אין משפט מות כי לא שגא הוא לו מתמול שלשום: [דברים יב, יז] **י**1 וזה דבר הרצח אשר יביה את רעהו בכלי דעת והוא לא שגא לו מתמול שלשום: [דברים יב, ד] **כ**1 ושלחו זקני עירו ולקחו אתו משם ונתנו אתו ביד גאל הדם ונתנו אתו העיר אשר נשבע בה עד מות הכהן הגדל אשר משח אתו בשמן הקדש: [במדבר לה, כה] **כ**1 וְנָם אֶל אַחַת מִהָעִירִים הָאֵלֶּה (עמד פתח שער העיר ודבר באזני זקני העיר ההיא את דבריו ואספו אתו העירי אליהם ונתנו לו מקום וישב עמם: [ויושע ב, ד] **ג**1 ותפשו בו אביו ואמו והוציאו אתו אל זקני עירו וא"ל שער מקומו: [דברים כא, יז] **ד**1 וְהָיָה הָעִיר הַקְּרִיבָה אֶל הַחֵלֶל וְלָקְחוּ זִקְנֵי הָעִיר הַהִוא עֲגֻלַּת בָּקָר אֲשֶׁר לֹא עֲבָד בָּהּ אֲשֶׁר לֹא מִשְׁכָּה בָּעֵל: [דברים כא, ג] **ה**1

י:

אלו הן הגולין

פרק שני

מכות

מקלָט היה כתוב על פרשת דרכים. ככל מקום שהיו שני דרכים מפולגים אחד פונה לעיר מקלט היה עץ תקוע צאתו דרך וכתוב צו מקלט: פתח לֵיה פיתחא. כשהיה רוצה לדרוש צפרשת רולתים היה מתחיל כן: והא־לים אנה לִידו. זהו שאמר הכתוב כאשר יאמר

משל הקדמוני מרשעים ילֵא רשע משל

הקדמוני היא התורה שהיא משלִי

הקצ"ה שהוא קדמונו של עולם והיא אמרה מרשעים ילֵא רשע והיכן אמרה והאלהים אנה לידו והיאך הקצ"ה ממציא מכשול לאדם לחטוא אלא ע"י שהיו שניהם רשעים ההורג והנהרג ההורג היה חייב גלות ואין עד צדצר והוא לא גלה והנהרג היה חייב מיתה ואין עד צדצר ולא נהרג לפיכך הקצ"ה מומנן לפונדק אחד כו': במה הכתוב מדבר. והאלהים אנה לידו: נופֵל עליו והורגו. ויש עדים ויגלה על כרחו: בדרך תֵלך. צדך אשר תצחר לילך: אם לֵצִיצים. צא אדם להתמצר: הוא ילִיץ. אין מעכצין צידו: ומצאו גואלֵ הדם. צדך (ג) צהליכמו: בגואלֵ הדם הכתוב מדבר^[1]. והי"ק פן ירדוף גואלֵ הדם אחרי הרוצח והשיגו והכחו נפש ולא יתיירא מצ"ד כי לו אין משפט מות וסוף המקרא האומר כי לא שונא הוא וגו' מוסב על ראשו פן ירדוף גואלֵ הדם אני אומר לך להכין לו הדרך כי לא שונא היה לו ולא הרגו מדעת: ברוצח הכתוב מדבר. והי"ק פן ירדוף והשיגו והכחו והוא לא היה ראוי למות כי לא שונא היה להרוג ולא הרגו מדעת: הרי רוצח אמור בו. שאין לו משפט מות ולא היה צריך לכתוב צצצילו ולו אין משפט מות: הרבה שלִיחות עושה. דברים שחִינן נעשים ע"י האדם נעשים ומתקבלים על ידי הרצח"ל שלוחים: פשיטא. כיון דהוא גולה ודאי צשוגג הרג דאי צמויד הרג וכי גולה היה: הי"ג דאי צמויד בר גִלוֹת הוא. צתמייה: בתחלָה. תחלת משפטן של רולתים ועיקרו זהו אחד שוגג ואחד מזיד כו' ויליף טעמא^[2] מקרא

וכי יהיה איש שונא לרעהו וארצ לו וקס עליו וגו'^[3] משמע אם הורגו צכוונה יעוס וכתיב צתריה ושלחו זקני עירו וגו': רבי אומר. לא אמר הכתוב שיגלה אלא הוא טועה וגולה ולימדך הכתוב שיקחוהו משם ויהרגוהו: ודבר באזני זקני העיר ההיא. מקרא צספר יחושע: מצוה בעלמא. מלוה שיהו שס זקנים ומיהו כי אין זה זקנים נמי קלטת: בבן סורר ומורה. כתיב (דברים כה) והוליאו אותו אל זקני עירו: צלשון

פן יורה תפאים בדרך: [תהלים כה, ח] **ג**1 ואשר לא צדה והאלהים אנה לידו ושמתי לך מקום אשר יגום שְמָה: [שמות כא, יג] **ד**1 כְּאֲשֶׁר יֹאמַר מִשְׁלַל הַקְּדֻמְנִי מִרְשָׁעִים יֵצֵא רִשְׁעוֹ וידי לא תהיה בָּהּ: [יש"א כה, יג] **ה**1 ויבא אלהים אל בלעם לילה ויאמר לו אם לקרא לך באו האנשים קום לך אתם ואף את הדבר אשר אדבר אליך אתו תעשה: [במדבר כב, יב] **ו**1 ויבא אלהים אל בלעם לילה ויאמר לו אם לקרא לך באו האנשים קום לך אתם ואף את הדבר אשר אדבר אליך אתו תעשה: [במדבר כב, כ] **ז**1 כה אמר יי גאלך קדוש ישראל אני יי אלהיך מלמדך להועיל מדריכך בדרך תלך: [ישעיה פת, יז] **ח**1 אם ללצים הוא יליץ ולענוים יתן חן: [משלי ג, לד] **ט**1 פן ירדה גאל הדם אחרי הרצח כי יתם לבבו והשיגו כי ירבה הדרך והקשו נפש ולו אין משפט מות כי לא שגא הוא לו מתמול שלשום: [דברים יב, יז] **י**1 וזה דבר הרצח אשר יביה את רעהו בכלי דעת והוא לא שגא לו מתמול שלשום: [דברים יב, ד] **כ**1 ושלחו זקני עירו ולקחו אתו משם ונתנו אתו ביד גאל הדם ונתנו אתו העיר אשר נשבע בה עד מות הכהן הגדל אשר משח אתו בשמן הקדש: [במדבר לה, כה] **כ**1 וְנָם אֶל אַחַת מִהָעִירִים הָאֵלֶּה (עמד פתח שער העיר ודבר באזני זקני העיר ההיא את דבריו ואספו אתו העירי אליהם ונתנו לו מקום וישב עמם: [ויושע ב, ד] **ג**1 ותפשו בו אביו ואמו והוציאו אתו אל זקני עירו וא"ל שער מקומו: [דברים כא, יז] **ד**1 וְהָיָה הָעִיר הַקְּרִיבָה אֶל הַחֵלֶל וְלָקְחוּ זִקְנֵי הָעִיר הַהִוא עֲגֻלַּת בָּקָר אֲשֶׁר לֹא עֲבָד בָּהּ אֲשֶׁר לֹא מִשְׁכָּה בָּעֵל: [דברים כא, ג] **ה**1

בלשון

את תכין לך הדרך וְשִׁלְשַׁת אֶת גְּבוּל אֶרְצְךָ אֲשֶׁר יִתְחַלֵּךְ יי אֱלֹהֶיךָ וְהָיָה לָנוֹם שְׁמָה בְּל רֶצֶחַ: [דברים יב, ג] **ב**1 מִזֵּב וְיִשָּׁר יי על

פן יורה תפאים בדרך: [תהלים כה, ח] **ג**1 ואשר לא צדה והאלהים אנה לידו ושמתי לך מקום אשר יגום שְמָה: [שמות כא, יג] **ד**1 כְּאֲשֶׁר יֹאמַר מִשְׁלַל הַקְּדֻמְנִי מִרְשָׁעִים יֵצֵא רִשְׁעוֹ וידי לא תהיה בָּהּ: [יש"א כה, יג] **ה**1 ויבא אלהים אל בלעם לילה ויאמר לו אם לקרא לך באו האנשים קום לך אתם ואף את הדבר אשר אדבר אליך אתו תעשה: [במדבר כב, יב] **ו**1 ויבא אלהים אל בלעם לילה ויאמר לו אם לקרא לך באו האנשים קום לך אתם ואף את הדבר אשר אדבר אליך אתו תעשה: [במדבר כב, כ] **ז**1 כה אמר יי גאלך קדוש ישראל אני יי אלהיך מלמדך להועיל מדריכך בדרך תלך: [ישעיה פת, יז] **ח**1 אם ללצים הוא יליץ ולענוים יתן חן: [משלי ג, לד] **ט**1 פן ירדה גאל הדם אחרי הרצח כי יתם לבבו והשיגו כי ירבה הדרך והקשו נפש ולו אין משפט מות כי לא שגא הוא לו מתמול שלשום: [דברים יב, יז] **י**1 וזה דבר הרצח אשר יביה את רעהו בכלי דעת והוא לא שגא לו מתמול שלשום: [דברים יב, ד] **כ**1 ושלחו זקני עירו ולקחו אתו משם ונתנו אתו העיר אשר נשבע בה עד מות הכהן הגדל אשר משח אתו בשמן הקדש: [במדבר לה, כה] **כ**1 וְנָם אֶל אַחַת מִהָעִירִים הָאֵלֶּה (עמד פתח שער העיר ודבר באזני זקני העיר ההיא את דבריו ואספו אתו העירי אליהם ונתנו לו מקום וישב עמם: [ויושע ב, ד] **ג**1 ותפשו בו אביו ואמו והוציאו אתו אל זקני עירו וא"ל שער מקומו: [דברים כא, יז] **ד**1 וְהָיָה הָעִיר הַקְּרִיבָה אֶל הַחֵלֶל וְלָקְחוּ זִקְנֵי הָעִיר הַהִוא עֲגֻלַּת בָּקָר אֲשֶׁר לֹא עֲבָד בָּהּ אֲשֶׁר לֹא מִשְׁכָּה בָּעֵל: [דברים כא, ג] **ה**1

מסורת הש"ס‏
עם הוספות

א1 עי' תוס' סוטה ז. ד"ה כי, (צ) בספרי. מובא ברש"י על המשנה, (ג) לעיל ט ע"ב.

הגהות הב"ח

הגהות הב"ח

א1 גמ' אנה לידו וגו' זהו שאמר הכתוב כאשר יאמר משל: **ב**1 רש"י ד"ה ומנאלו גואל הדם צדך צהליכמו. י"צ כלומר דלילו צצר היה צעיר מקלט וילא מוך לחמוס ומנאלו והרגו פלוגמא דחנאי היא לקמן צמתני' דף יא ע"צ וצנמ' דף יב ע"א:

גליון הש"ס

גמ' זה שהרג במזיד נהרג. עיין סוטה דף ח ע"צ תוס' ד"ה מי:

ליקוטי רש"י

[שייך לע"א].

ולֵא הוּא קא יבִירָא שְׁלִיחָא וכו' צמיקרב. שהתורה מגינה ממות כדלמרינן צסוטה דף כא. [שבת ל:]. **פ**קע ארזא. נצצר העמוד צצית המדרש נשטן עליו [ב"מ כ:]. **אז** יבדירָא משה. נמן לצ להיות מרד לדבר שיצדילס ואף על פי שאין קולטות עד שיצדלו אותן של ארץ כנען. אמר משה מלוה שאפשר לקיימה אקיימננא (דברים ד מא). **ו**לֵא עדר אֵלֵא שצטפשיין. אשר נואלנו מתרגס דלטפשא. שחוצאיין. דכתיב נואלו גבי תטאלו. ואיבעית אימא מהכא נואלו שרי צצוען. וגוי והטעו את מלכים ותועה היינו מוטא [תענית ז:]. **בי** טוב יום בחצריך. כלומר צצר אמרת לפני טוב יוס שאתה עומד תצחרי ועוסק צתורה מאלף טולות שעמיד צנך שלמה להעלות כדכתיב (מלכים א ג) אלף טולות יעלה שלמה וגו' [שבת ל:].

[ע"כ שייך לע"א].

תכין לך הדרך. מקלט היה כתוב על פרשת דרכים [דברים יט ג]. **אם** לֵצִיצים הוא יִלִיץ. אדם נמשך אחריהם לסוף אף הוא יהיה לץ עמהם. וּלְעֵנְוִים יִתֵּן חֵן. אם לענוים יתמצר סוף שיחנו מעשיו מן צענייהם של צריות [משלי ג לד]. בתחילָה. כלומר תחילת משפט כל הרוולתים ואפילו מזידין וכו' [לעיל ט:].

תורה אור השלם

א תכין לך הדרך וְשִׁלְשַׁת אֶת גְּבוּל אֶרְצְךָ אֲשֶׁר יִתְחַלֵּךְ יי אֱלֹהֶיךָ וְהָיָה לָנוֹם שְׁמָה בְּל רֶצֶחַ: [דברים יב, ג] **ב**1 מִזֵּב וְיִשָּׁר יי על

פן יורה תפאים בדרך: [תהלים כה, ח] **ג**1 ואשר לא צדה והאלהים אנה לידו ושמתי לך מקום אשר יגום שְמָה: [שמות כא, יג] **ד**1 כְּאֲשֶׁר יֹאמַר מִשְׁלַל הַקְּדֻמְנִי מִרְשָׁעִים יֵצֵא רִשְׁעוֹ וידי לא תהיה בָּהּ: [יש"א כה, יג] **ה**1 ויבא אלהים אל בלעם לילה ויאמר לו אם לקרא לך באו האנשים קום לך אתם ואף את הדבר אשר אדבר אליך אתו תעשה: [במדבר כב, יב] **ו**1 ויבא אלהים אל בלעם לילה ויאמר לו אם לקרא לך באו האנשים קום לך אתם ואף את הדבר אשר אדבר אליך אתו תעשה: [במדבר כב, כ] **ז**1 כה אמר יי גאלך קדוש ישראל אני יי אלהיך מלמדך להועיל מדריכך בדרך תלך: [ישעיה פת, יז] **ח**1 אם ללצים הוא יליץ ולענוים יתן חן: [משלי ג, לד] **ט**1 פן ירדה גאל הדם אחרי הרצח כי יתם לבבו והשיגו כי ירבה הדרך והקשו נפש ולו אין משפט מות כי לא שגא הוא לו מתמול שלשום: [דברים יב, יז] **י**1 וזה דבר הרצח אשר יביה את רעהו בכלי דעת והוא לא שגא לו מתמול שלשום: [דברים יב, ד] **כ**1 ושלחו זקני עירו ולקחו אתו משם ונתנו אתו העיר אשר נשבע בה עד מות הכהן הגדל אשר משח אתו בשמן הקדש: [במדבר לה, כה] **כ**1 וְנָם אֶל אַחַת מִהָעִירִים הָאֵלֶּה (עמד פתח שער העיר ודבר באזני זקני העיר ההיא את דבריו ואספו אתו העירי אליהם ונתנו לו מקום וישב עמם: [ויושע ב, ד] **ג**1 ותפשו בו אביו ואמו והוציאו אתו אל זקני עירו וא"ל שער מקומו: [דברים כא, יז] **ד**1 וְהָיָה הָעִיר הַקְּרִיבָה אֶל הַחֵלֶל וְלָקְחוּ זִקְנֵי הָעִיר הַהִוא עֲגֻלַּת בָּקָר אֲשֶׁר לֹא עֲבָד בָּהּ אֲשֶׁר לֹא מִשְׁכָּה בָּעֵל: [דברים כא, ג] **ה**1